

DUPKA GYÖRGY

„ÉN ISTENEM, A KERESZTET VÁLLAINKRÓL VEDD LE!”

TRAGIKUS SORSÚ KÁRPÁTALJAI GULAG-ELÍTÉLTEK,
MÁRTÍROK PANTEONJA (ADATTÁRA), 1944–1970

X. rész

„Igazán csak azok halnak meg, akiket elfelednek.”

14. KULÁKTALANÍTÁS, KULÁKLISTÁK, KULÁKPEREK

Az erőszakos szovjeturalom intézkedése az 1944–1945-ös agrárreform révén földhöz jutott lakosságot sújtotta. A gazdag földműveseket osztályel-lenségnek nyilvánították. **Ivan Turjanica** a kárpátaljai megyei végrehajtó bizottság elnöke az 1946. július 27-én az ukrán minisztertanácsnak küldött beszámolójában többek közt megerősíti, hogy Kárpátalján 2134 embert vettek fel a „kuláklistára”, akik valamennyien 10 hektárnál több földterülettel rendelkeznek.¹

Még ez év végén a normatívákat csökkentették, egy család a hegyvidéken 8 hektár, síkvidéken 6 hektár földdel rendelkezhetett. A megyei pártvezetőség újabb felmérése szerint kiderült, hogy egyes hegyvidéki körzetekben kulákok nincsenek, ezért a megyei párbizottság mezőgazdasági osztálya kreált ezekben a régiókban újabb kulákokat.²

1947-től az ukrán minisztertanács újabb rendelete értelmében a kulák-gazdaságokat adópréssel sújtotta, 30%-ra emelték a gabonából, burgonyából, szénából és más termékekből a kötelező beszolgáltatásokat. Akik az elviselhetetlen adóteher alól kibújtak, azokat, mint „államellenes személyeket”, többéves kényszermunkára ítélték, kitelepítették őket Szibériába, Kazahsztánba.³

¹ Lásd az adatok eredeti forráshelye: Kárpátaljai Területi Állami Levéltár, KTAL, fond. p. 1. 143. ügyirat, 27. lap.

² KTAL, fond. p. 1. 243. ügyirat, 43. lap.

³ 231 HIMINEC J.: *Terniszij sljah do Ukrajini*. Uzsgorod, 1996.

A megyei pártvezetőség a kijevei vezetőséget arra kérte, hogy a 10 hektáron felül rendelkezőkre még nagyobb adókat vessenek ki, ennek következtében még több kulákperre, vagyon- és földelkobzásra, kitelepítésre került sor.⁴

A Nagyszőlősi járásban is volt áldozata az erőszakos kolhozosítással kapcsolatos koncepciós pereknek. **Özv. Aranyos Andrásné** címünkre küldött leveléből tudjuk, hogy férjét, **Aranyos Andrást** (1898) Mátyfalván kuláknak minősítették, vagyonától megfosztották, majd: *„valamiféle ítélet alapján elvitték 1949. május 6-án Donbászra, táborból járt a munkára, majd 1951 májusában érkezett haza leromlott állapotban, és 3 hónap elteltével meghalt. A földjeinket elvették és Tiszaujlakon a fafeldolgozó gyárban kaptam munkát. (...) Családunk nem volt és így én nyugdíjazásom után hazamentem testvéreimhez Visk községbe.”*⁵

Számos földművest ítéltek el a kolhozellenesség vádjával, ahogy **K. I.** feketeardói gazda leveléből is kitérünk: *„1946-ban, 1947-ben már kuláklistán szerepeltem. Pár év múlva pedig, noha mindenemet, amim volt, beadtam a közsébe, még egy kecském sem maradt, kuláklágerbe vittek. Sztálin halála után szabadultam csak ki onnét.”*⁶

A beregsomi **Barkaszi Bálint** (1900) a koncepciós perek áldozata. A Kárpátontúli Területi Bíróság 5 évre ítélte, Szibériába hurcolták. Barkaszinak, a községi tanács elnökének az volt a vétke, hogy 1946-ban 2 mázsa búzát nem szolgáltatott be a járásnak, ezért a járási párttitkár eljárást indított ellene, kirúgták a pártból. A GULAG-on elhunyt. Törvénytelen volt az ítélet. A 90-es években rehabilitálták.⁷

Bökényi Bálint técsői gazdálkodót kulákká nyilvánították, és 1952. március 11-én a Kárpátaljai Területi Bíróság 10 évre ítélte, vagyonát elkobozták, családját az utcára tették. A tíz év letöltésétől Sztálin halála mentette meg, 1953. április 15-én amnesztiában részesült és hazajött, de vagyonát, házát nem kapta vissza. A rendszerváltás után lánya, **Kékesi Katalin, szül. Bökényi Katalin** pert indított a ház visszaszerzése érdekében, amit 1992-ben megnyert, de az ítélet nem volt jogerős, a bírósági per még évekig folytatódott.⁸

A nagydobronyi **Hidi Józsefet** (1908) 1948-ban tartóztatták le. Ő is kuláklistára, majd a GULAG-táborba került. Szovjet- és kolhozellenes

⁴ MISCSANYININ V. V.: *Agrarna polityika na Zakarpattyi (1944-1950)*. Uzsgorod, 2000. 82-83.

⁵ SZEpb-archívum, özv. Aranyos Andrásné adat közlő levele, Visk, 1991. február 20.

⁶ SZEpb-archívum, K. L. túlélő levele, 1992. február 30.

⁷ Dupka, KMG, 1999. 15.

⁸ SZEpb-archívum, KÉKESI Katalin, szül. Bökényi Katalin adatközlő levele, 1992. október 23.

propagandában való aktív részvételért ítélték el az Aklihegyre való **Kékes Jánost** (1905). A tiszabökényi **Szverenyák Péter** (1915) járási készletező 1949. október 22-én 10 évet kapott, amit le is ült.

Az 1950-ben 1978 kulákgazdaságról készült kimutatás megdöbbentő adatokat tartalmazott: 51,5%-a a magyar etnikumé.

Ezek szerint az 1978 kulákgazdaságból (6897 családtag) 1029 magyar, 815 ukrán/ruszin, 85 román, 20 német, 18 zsidó, 9 szlovák, 1-1 lengyel és cseh család tulajdonában volt.

Az 1029 magyar kulákgazdaságból 446 beregszászi, 235 nagyszőlősi, 227 ungvári, 53 munkácsi, 37 técsői, 20 huszti, 5 rahói, 3 ilosvai, 2 szolyvai, 1 perecsenyi illetőséű volt.⁹

A kulák kézen lévő szántóföldek több mint felével a magyar módos parasztok rendelkeztek. Emiatt „gazdasági diszkriminációval” sújtották a magyarokat. Az osztályellenségnek számító magyar kulákgazdaságokat 1950 végére felszámolták. Több száz kisemmizett magyar gazda és családja került Szibériába.¹⁰

1946-1950 között az NKVD más szervezetek közreműködésével több mint 10 000 magyart részesített megtorlásban, ezek főleg falusi földművesek voltak, akik nem akartak a kolhozba belépni, illetve a kolhozrendszer áldozatai lettek.¹¹

A *Rehabilitált történelem* c. Kárpátaljára vonatkozó adattárból 175 (köztük 11 nő) olyan magyar személy adatát gyűjtöttem ki, akiket 2 évtől 25 évig terjedő szabadságvesztésre ítélték.

Az elítéltek száma járások szerint

Járások	Kolhoztag	Szovhoztag	Kulákgazdálkodó	Összesen
Beregszászi	16	11	51	78
Munkácsi	15	3	17	35
Nagyszőlősi	19	3	18	40
Ungvári	8	-	13	21
Összesen	58	18	100	175

⁹ KTAL, fond. p. 195. 5. dosszié, 31. ügyirat, 32. lap.

¹⁰ LEMÁK B.: *Kollektivizacija na Zákarpatyjti, ábo jak komunyszti zniscsuváli goszpodarja*. In: *Kalendar ukrainciv Ugorscsini*. Uzsgorod. 2000., 102-104.

¹¹ Malec O.O. 2004., 122.

14.1. A HATALOM NEM TŰRT ELLENÁLLÁST

Az emlékeit a malenkij robotról megíró benei **Horváth Lászlót** (1926) édesapjával, **Horváth Simonnal** (1899) együtt hurcolták el a szolyvai gyűjtőlágerbe. Édesapját 1945 januárjában a negyvenöt éves felüliekkel hazaengedték. Mint emlékiratában írja: „... itthon tovább gazdálkodott a saját birtokán. Amikor egyre erőszakosabban kezdték szervezni a kolhozot, sokan édesapámat nézték, mondván: ha ő belép, akkor ők is. Édesapám konokul kivárt évekig. A hatalom azonban nem tűrt ellenállást: 1949 áprilisában letartóztatták, 25 év száműzésre, 10 év jogvesztésre és teljes vagyonekzabzásra ítélték. A kiszabott büntetés egy részét Herszonban és Krivoj Rog környékén töltötte le. Sztálin halála után szabadult, 6 évi és 4 hónapi szenvedés után, betegen került haza. Hazatérése után továbbra is a nép ellenségének tekintették, s eszerint bántak vele: a kolhozban kapott munkát, de a legrosszabb gebéket, fogatot bízták rá, a legnehezebb munkára irányították. Munkáját mindenütt már-már emberfeletti óriási türelemmel végezte, miközben bátran – szinte kihívóan – nézett egykori júdásai, a megszálló hatalom túlbuzgó kiszolgálóinak szemébe. Rendületlenül hitte és fennhangon vallotta: az embertelen rendszer előbb-utóbb magától összedől. A jövőbe látott volna? Neki lett igaza. Sajnos a szovjethatalom összeomlása nem érthette meg, 73 éves korában belehalt a lágerben szerzett betegségeibe.”¹²

Horváth László és Horváth Simon közös könyve. Az apát és fiát a benei református gyülekezet nagy támogatóiként ismerték. A szerző gyűjtése.

¹² HORVÁTH LÁSZLÓ: *Élet a halál árnyékában* és Horváth Simon: *Sötét ég alatt*. Intermix Kiadó, 2004., 105–106. o.

Fia, **Horváth László**, emlékirata kíséretében közreadta azokat a lágerversereket, verses leveleket¹³ is, amelyeket édesapja a lágërben gyűrött iskolás füzetekbe írt ceruzával, és amelyek szintén kordokumentumok. Bárki beleélheti magát az írárok szerzójének kilátástalanul sötét helyzetébe, megkeseredett lelki világába, istenben hívó magyar paraszti lelkületébe: a reményt soha el nem veszítő, a kegyetlen rabságban is naponta szeretteiért aggódó családfő alakja bontakozik ki belőle. Krivoj Rogban 1951. január 2-án írta a következő sorokat: „*Tündöklő szent fény, arany szabadság, / Tőled szépülne a zordon világ. / Rabságomban téged áhítalak, / Fényedre vágyva sötét ég alatt.*”

14.2. A MAGÁNTULAJDON FELSZÁMOLÁSA, KOLHOZOSÍTÁS

Kárpátalján kijevei utasításra 1946-ban¹⁴ indították el a magántulajdon felszámolását és a kollektivizálást, amely gyökeresen megváltoztatta a hagyományosan gazdálkodó falvak és a földbirtok viszonyának szerkezetét.

Turjanicák is arra szólították fel gazdálkodókat, hogy „egyesüljenek kolhozokba.”¹⁵ Még ebben az évben két gazdaságot hoztak létre. Így szovjet típusú mezőgazdasági szövetkezet alakult 17 gazdálkodó kezdeményezésére az ungvári járási Eszenyben Hruscsov Kolhoz, a Munkács környéki Oroszvégen Dimitrov Kolhoz néven (az utóbbinak 28 kertészkedő bolgár gazda volt az alapítója).¹⁶ 1947 januárjában Visken indult be a Határőr Kolhoz. Még ez év tavaszán a Munkácsi, Ungvári, Beregszászi és Nagyszőlősi járás magyarlakta településein további 10 kollektív gazdaság alakult. 1950-ben Kárpátalján befejeződött a szegény- és középparaszti gazdaságok teljes kollektivizálása: a parasztgazdaságok 92,2 százaléka 546 kolhozban egyesült. A szántóföld 94,4 százaléka közös tulajdont képezett. Sok településen egy községben több kis kolhoz volt.¹⁷

Azon kolhoztagok, akik a magyar lakta településeken a kolhoz ellen nyíltan fejtettek ki propagandát, azokkal kegyetlenül leszámoltak, szovjet-ellenesség vádjával GULAG-rabságra ítélték.

¹³ HORVÁTH SIMON: *Sötét ég alatt. Lágerverserek, verses levelek*. Közreadja a szerző fia, Horváth László. Intermix Kiadó, 2004., 103–148. <https://mek.oszk.hu/23400/23464/>

¹⁴ Lásd: 1946 júliusában az UK(b)PKB és az Ukrán SZSZK Minisztertanácsa határozatot fogadott el „Intézkedések a Kárpátontúli terület 1946. évi népgazdaságfejlesztésére” címmel, amelyben pontosan megszabták a földművelő közösségek feladatait.

¹⁵ MISCSSENKO O. SZ.: *A mezőgazdaság fellendülése*. In: *A boldogság felé. Kárpátontúl vázlatos története*. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975., 223.

¹⁶ Kárpátalja évszámokban..., i. m. 136.

¹⁷ MISCSSENKO O. SZ.: *A mezőgazdaság fellendülése*. In: *A boldogság felé. Kárpátontúl vázlatos története*. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1975., 226.

Az 1948–1960-ban a kolhoztagok esetében meghozott ítéletek mértéke, száma, mennyisége évi bontásban

Év	2 évi ítéletek száma	3 évi ítéletek száma	5 évi ítéletek száma	6 évi ítéletek száma	7 évi ítéletek száma	8 évi ítéletek száma	10 évi ítéletek száma	25 évi ítéletek száma	Összesen
1948						1	2		3
1949							1	5	6
1950							6	11	17
1951						1	3	6	10
1952							8	3	11
1953							3	4	7
1954			3	1		1	2		7
1955			3	6	8		10		27
1956						1	1		2
1957		1							1
1958			1						1
1959									
1960	1								1
	1 (1 év)	1 (6 év)	7 (35 év)	7 (42 év)	8 (56 év)	4 (32 év)	37 (370 év)	29 (725 év)	87

A Kárpátaljai Területi Bíróság kollégiuma szigorúan elítélte a kolhoz-, egyben szovjetellenes agitációval megvádolt személyeket. Például 1949–1953-ban 29 kolhoztagot egyenként 25 évi, kényszermunkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték, amely egyenlő volt a halálos ítélettel. Továbbá 37 személy 10 évet kapott. A gyenge fizikumú, beteges emberek már a büntetésük letöltése alatt végelgyengülésben, járványos betegségben hunytak el. Sztálin halála után az USZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége felülbírálta a korábbi súlyos ítéleteket, számos esetben a 25 évet tíz évre, a 10 évet pedig 5 évre mérsékelte. Azonban sokan ezt már nem élték meg.

Huszonöt évre elítélt kolhoztagok:

BALOGH Teréz (1913) Verbőc, 1955-ben a 25 évet 6 évre mérsékeltek.
 BARA Sándor (1904) Kajdano/Kajdanovo, 1953-ban elítélték.
 BARTA János (1916) Mezővári, a 25 évet 1955-ben 7 évre mérsékeltek.
 CZIPF György (1907) Pósháza, a 25 évet 1955-ben 7 évre mérsékeltek.
 DUPKA István (1915) Tiszabökény, a 25 évet 1954-ben 10 évre mérsékeltek.

ERDÉLYI József (1901) Tiszabökény, a 25. évet 1954-ben 10 évre mérsékeltek.
GÁL Lajos (1922) Tekeháza, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
GÉRUS Pál (1896) Tekeháza, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
HAJLA Lajos (1919) Mezővári, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
HECZEL Bálint (1909) Visk, a 25. évet 1955-ben 7 évre enyhítették.
HORVÁTH Simon (1899) Bene. Amnesztiával szabadult.
HUSZTI György (1908) Tiszabökény. Amnesztiával szabadult.
TROSKI István (1904) Kincses, a 25. évet 1954-ben 10 évre mérsékeltek.
KACSÓ Béla (1914) Gát, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
KAPA István (1909) Tiszabökény. Amnesztiával szabadult.
KISS Áron (1904.) Mezővári, a 25. évet 1955-ben 7 évre mérsékeltek.
KISS Károly (1899) Németkucsova, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
KOZMA János (1904) Beregrákos, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
NAGY Elemér (1909) Feketepatak, a 25. évet 1955-ben 7 évre mérsékeltek.
NAGY József (1909) Feketepatak, a 25. évet 1955-ben 7 évre mérsékeltek.
NAGY Sándor (1907) Feketepatak. Amnesztiával szabadult.
OROSZ Béla (1919) Salánk, a 25. évet 1956-ban 10 évre mérsékeltek.
PÁL Zoltán (1915) Szőlősgyula, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
PFEIFER János (1923) Schönborn, a 25. évet 1955-ben 6 évre mérsékeltek.
PUSKÁS Zsigmond (1903) Nagyberég, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
SZIJÁRTÓ Imre (1904) Nagygejőc, a 25. évet 1954-ben 8 évre mérsékeltek.
TOLDY Gábor (1908) Tiszabökény, a 25. évet 1954-ben 10 évre mérsékeltek.
VÍGH Irén (1906) Gát, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.

Huszonöt évre elítélt szovhozmunkások:

BÁLINT András (1905) Nagyberég. Amnesztiával szabadult.
BÉKEFI Ferenc (1912) Fancsika, a 25. évet 1956-ban 10 évre mérsékeltek.
FÁBIÁN Rozália (1901) Tiszaújlak, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
DEME Sándor (1911) Beregszász. Amnesztiával szabadult.
JAKAB Jenő (1902) Tiszaújlak, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
JUNGVIRT János (1912) Munkács, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
KAJLA Ferenc (1908) Csapolc. Amnesztiával szabadult.
KÖDÖBÖCZ András (1894) Csonkapapi. Amnesztiával szabadult.
MEDVIGY József (1895) Jánosi. Amnesztiával szabadult.
PRÓFUSZ PÉTER (1920) Bene, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.
SZÁNTÓ Lajos (1919) Beregszász. Amnesztiával szabadult.
TOMPA János (1893) Nagybérgány, a 25. évet 1955-ben 10 évre mérsékeltek.

Tíz évre elítelt kolhoztagok, szovhoz munkások:

ANTALÓCI Ágnes (1908) Antalóc.
 BADÓ Gábor (1891) Tiszaásvány.
 BAK Rozália (1909.) Gát.
 BALOG Miklós (1909) Mezőkaszony.
 BARANYI (1899) Harangláb.
 BARTHA András (1895) Szernye.
 BORBÉLY András (1914) Forgolány.
 FÜZESI Béla (1897) Nagybereg.
 FÜZESI Béla (1906) Nagybereg.
 GÉCZI Sándor (1914) Borzsova.
 GLEZA András (1894) Nagybégány.
 HUSZTI Miklós (1917) Tiszabökény.
 ILLÉS István (1901) Tiszabökény.
 KACSO Eszter (1901) Gát.
 KÉKESI (1906) Técső.
 KOZMA Béla (1921) Kisbégány.
 SIMON Sándor (1902) Szernye.
 SPIRA Herman (1915) Nagyszőlős.
 SZATMÁRI Sándor (1884) Halábor.
 SZÜCS József (1913) Gecse.
 SZVERENYÁK Péter (1915) Tiszabökény.
 TAMÁSI Ferenc (1917) Csongor.
 TAR József (1883) Szernye.
 TATÁR Menyhért (1911) Tiszabökény.
 TÓTH János (1908) Órdarma.
 TÓTH József (1899) Nagygejóc.
 VÍGH Ignác (1906) Gát.

Nyolc évre ítelték:

BAKAJSZA József (1905) Gállocs, FAZEKAS János (1900) Mezővári,
 és MÉSZÁR Béla (1928) Beregrákos lakosát.

Öt évre ítelték:

BAK Ferenc (1919) Tiszaágtelek lakosát.

Három évre ítelték:

HADAR Tibor (1922) Eszenyi lakost.

Bakajsz József- emléktábla avatása Gállocsban, a főút mentén lévő egykori polgármesteri épület falán. A szerző gyűjtése.

2014. szeptember 28-án emléktáblát avattak Gállocsban. **Bakajsz József** (1905) politikai elítélt, aki 1944-ben helyi bíró volt, egyetlen magyar férfit sem engedett elhurcolni a helységből a sztálini rezsim által fenntartott lágerrekbe. A későbbiekben szovjetellenesség vádjával 8 évre elítélték. Odahalt az egyik Gulág-lágerben.

Tiszabökényben megalakították a kolhozot, azonban csak tengődött, a tagsága jóformán éhbérért dolgozott. Az életszínvonal jelentősen csökkent. A politikai vezetés az ellenálló, kolhozellenes gazdákkal kegyetlenül leszámolt. 1949–1953 között **Dupka Istvánt** (1915), **Erdélyi Józsefet** (1901–1955), **Huszi Györgyöt** (1908), **Huszi Miklóst** (1917), **Kapa Istvánt** (1909), **Kapincu Jenót** (1921), **Toldi Gábort** (1893) szovjetellenes agitációért 10-től 25 évig terjedő szabadságvesztésre ítélték. A szibériai lágerekben raboskodtak.¹⁸ **Erdélyi József** ügyében az USZSZK Legfelsőbb Bíróságának Elnöksége, felülbírálv a korábbi ítéletet, 1954. december 12-én a 25 évet 10 évi szabadságvesztésre mérsékelte. Az erről szóló értesítésnek már aligha örülhetett. 1955. augusztus 15-én gyógyíthatatlan kórban elhunyt a lágerben. Egyik Gulág-tábor temetőjében nyugszik, 1991-ben rehabilitálták.¹⁹ A többiek 1955-ben amnesztiával szabadultak, 1991–92-ben őket is rehabilitálták.

Bagu Balázs *Életutak* c., a túlélőkkel készített interjú-gyűjteményében többek között a szovjet hatalom által megnyomorított sorsú emberek életét is bemutatja, akiket a kolhozokba kényszerítettek. A bátyúi **Nyeste Bélát** (1911) 1944. november végén vitték el, sokféle lágerben raboskodott, 1946.

¹⁸ *Szülföldünk: Tiszabökény és környéke.* Szerk. Dupka György–Zékány Krisztina, KM-MI-Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2023.73. https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/kommunizmus-pdf/2023/Bokeny_1-78.pdf

¹⁹ RIZO, I. 2003.330.

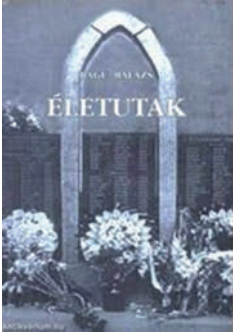

*A tiszabökényi GULAG-rabok emléktáblája
az Árpád-házi Szent Erzsébet templom falán. Fotó: Fuchs Andrea.*

november 9-én szabadult. Három és fél éves elárvult kislánya várta, mert felesége időközben meghalt. Az oroszok két lovát rekvirálták, egy tehénnel, disznóval és terménnyel együtt. Hazaérkezése után még két évig gazdálkodhatott saját földjén, de azt inkább – elmondása szerint – nyomorúságnak lehet nevezni. Rásózták a beadásokat, államkölcsönöket. Tovább nem bírta, 1948-ban kolhozista lett. Visszaemlékezése szerint. „Házról házra jártak, agitáltak, fenyegettek. Sokan mégis inkább másfelé kerestek munkát. Mi a feleségemmel – merthogy 1947-ben újránősültem – maradtunk. A kolhozban kocsis lettem, lóval dolgoztam. Élünk, mint mások...”²⁰

Nyeste Kálmán (1909) földművest 1944. november 11-én tartóztatták le öt társával együtt, az eredménytelen vllatások után a szolvai lágerbe került, onnan a fehéroroszországi boriszovi munkatáborba vitték, a fogságból 1946. október 15-én érkezett haza. A családjával – feleségével, fiával, lányával, szüleivel – még két évig a saját földjükön gazdálkodtak. Nem volt könnyű, zaklatták a beadással, de mégis a maguk gazdái voltak. Aztán megalakult a kolhoz: „Erőszakkal szervezték. Hivogatták, ijesztgették az

²⁰ BAGU BALÁZS: *Életutak. Beszélgetések meghurcolt magyarokkal, az áldozatok hozzátartozóival.* Intermix Kiadó, 2004., 28. <https://mek.oszk.hu/24400/24465/24465.pdf>

Bagu Balázs könyvének borítója és Bányásztelep látképe. A szerző gyűjtése.

embereket. Engem Beregszászban a milicián agitáltak, hogy szervezzem a kolhozot. **Ruszin Vaszil** hívott be, aki később kolhozelnök lett nálunk. Reggel behívtak, este kiengedtek a hátsó kapun. A bányásztelepi kolhozot Szacsarovszky János szervezte, én inkább a vasútra szegődtem el.”²¹

Kelemen Árpád (1893) 1945. szeptember 21-én szabadult a hadifogságból, akkor kezdődött a kolhozosítás: „1948 nyarán csépeltem utoljára a magam földjéről. Három hold búzám volt. Jól emlékszem, lámpavilágnál fejeztük be a cséplést, és máris megjelentek a fegyveres ellenőrök, mindenféle megbízottak, kényszerítettek a termény beadására. Ilyen életünk volt akkor – nem volt kibúvó, a kolhozba be kellett lépnem, de csak egy évig dolgoztam ott –, otthagytam, a Terménykészletező Vállalatnál kerestem munkát Bányásztelepben. Itt nagyon kevés fizetés volt, ezért elmentem a csapi átrakodó állomásra, ahol elég nehéz fizikai munkát végeztem, de legalább jobban megfizették.”²²

A bányásztelepi **Bagu József** (Bányásztelep, 1910) magyar katonaként esett fogságba, átélte a tifusz-betegséget, a foksányi lágerből szabadult: „Hazakerültem, de itthon is nehéz volt az élet. Három évig gazdálkodhattam még a saját földemen, aztán elvették a földet. Ekkor mentem a vasútra dolgozni, átrakodó munkásnak. Mint egykori nagygazda-fiúnak – nem sok választásom volt. Már annak is örültem, hogy úgyahogy tengődhetünk.”²³

Az eszényi **Nagy Józsefnek** (Eszény, 1922) a Kárpátokban végetért a háború, nem ment tovább a menekülő katonákkal, hazajött: „A kolhoz megalakulása után béresként, majd kocsisként dolgoztam. 1961-ben brigadéros,

²¹ BAGU BALÁZS: *Életutak*. i. m. 2004., 33–34.

²² BAGU BALÁZS: *Életutak*. i. m. 2004., 51–52.

²³ BAGU BALÁZS: *Életutak*. i. m. 2004., 57.

*majd farmvezető lettem. 1982-től nyugdíjas – sajnos a feleségem 1991-ben meghalt –, nehezen élünk, de nem akarok panaszkodni.*²⁴

Bányász Árpád (Hajdúböszörmény, 1910) tanári pályát választott, a Beregszászi járásban jutott feleségével együtt tanítói álláshoz, először Benében. 1945 után, mint mondja, a „pedagógus munkája nem volt leányálom. A politikai vezetés ránk háritotta a pártideológia megvalósítását: államkölcson beszédese, kolhozszervezés, a serdülő korú fiatalok szénbányába való toborzása, vallásellenes propaganda kifejtése stb. Mindez nagyon rontotta a pedagógusok népszerűséget. (...) Bármilyen történet a faluban, az iskola igazgatóján és a tantestületén kérték – követelték! – számon.²⁵

A tegnapi gazdálkodókból uniformizált kolhozista, kolhoztag/téesztag (kolhoz, szovhoz, termelészövetkezet, állami gazdaság) néven új szociális réteg jött létre. A településeket és a hozzá tartozó földeket a szovjet mintára megszervezték, kizárólagosan állami tulajdonú kolhoz–szovhoz-rendszer és mezőgazdasági termelés uralta, amely hosszú távon bukásra volt ítélve.

(Folytatjuk.)

²⁴ BAGU BALÁZS: *Életutak*. i. m. 2004., 63.

²⁵ BAGU BALÁZS: *Életutak*. i. m. 2004., 128.